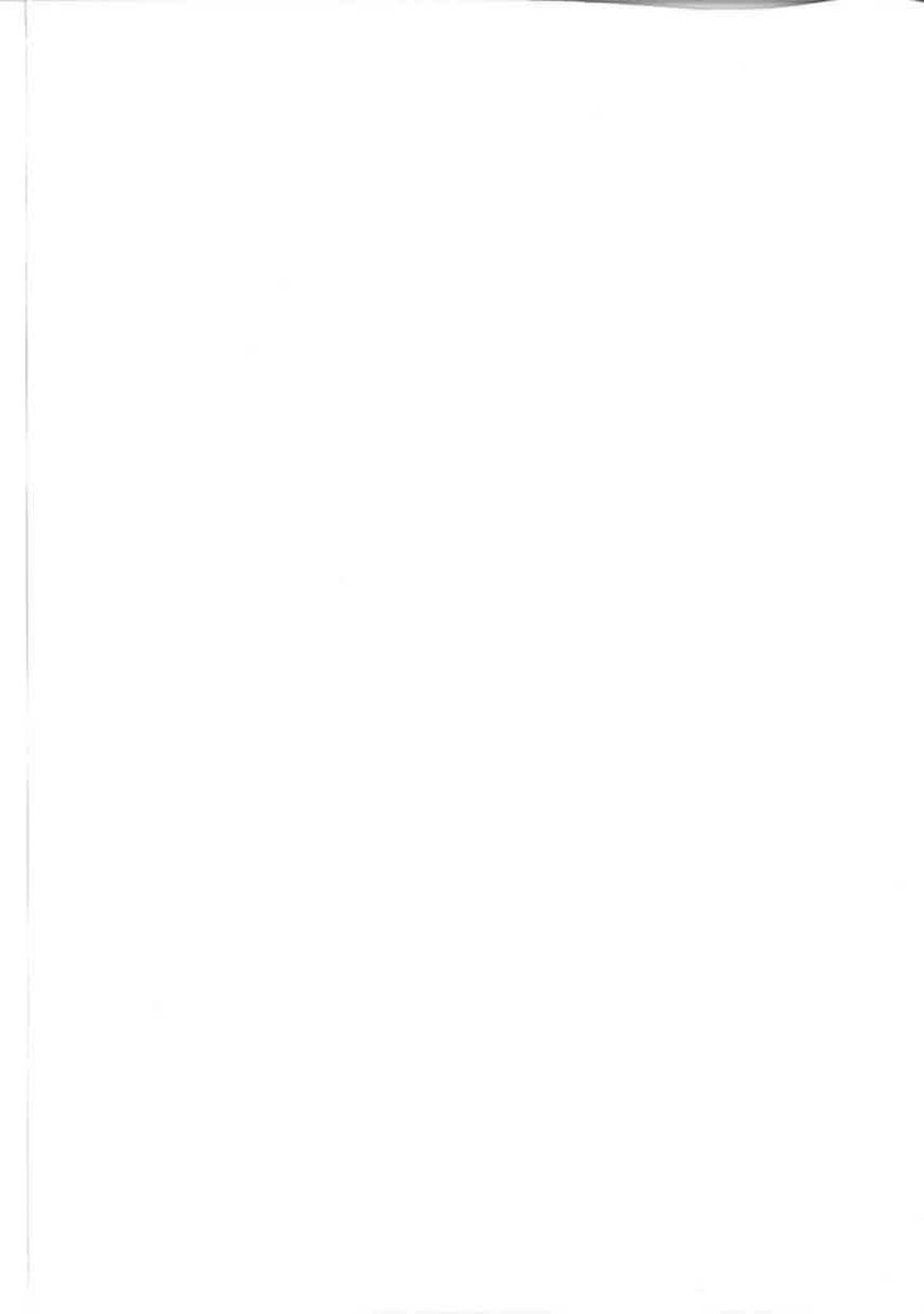

**MAATALOUDEN
KEHITYSNÄKYMÄT BALTIAN
MAISSA LÄHIVUOSINA**

HELSINKI 1995

**Matias Torvela - Jussi Saavalainen -
Jaan Kivistik**

**MAATALOUDEN
KEHITYSNÄKYMÄT BALTIAN
MAISSA LÄHIVUOSINA**

Tämän julkaisun on rahoittanut Salaoituksen Tukisäätiö

* * *

Julkaisija: Salaoituksen tutkimusyhdistys ry.
Toimitus: MMK Rauno Peltomaa
ISSN 0783 - 392 X

MAATALOUDEN KEHITYSNÄKYMÄT BALTIAN MAISSA LÄHIVUOSINA

Sisällysluettelo

Saatesanat.....	5
1. Johdanto.....	8
1.1. Maatalous Baltian maissa ennen sotaa.....	8
1.2. Neuvostovallan aika.....	8
1.3. Maatalouden muutokset Baltian maissa neuvostovallan jälkeen...8	
2. Maatalouden tilanne Baltian maissa tänään.....	9
2.1. Maatalouden ongelmat.....	9
2.2. Maataloudelle asetetut tavoitteet.....	10
2.3. Maatalouspoliittiset keinot.....	10
2.4. Maatalouden rakenne.....	11
2.5. Maatalouden omavaraisuus.....	13
2.6. Maataloustuotteiden laatu ja vienti.....	14
3. Perheviljelmäpolitiikka.....	15
3.1. Perheviljelmien taloudellinen koko.....	15
3.2. Viljelijöiden tulotaso.....	17
4. Tuotannon rationalisointi.....	18
4.1. Perusparannukset.....	18
4.2. Tilakohtaiset ongelmat.....	19
4.3. Maatalousneuvonta ja viljelijöiden koulutus.....	20
4.4. Maankuivatus.....	21
5. Muita maataloustuotantoon liittyviä tekijöitä.....	22
5.1. Ympäristön suojele.....	22
5.2. Maatalouden rahoitus.....	23
5.3. Maataloutta palveleva teollisuus.....	23
5.4. Maataloustuotteiden varastointi ja markkinointi.....	24
5.5. Työllisyys ja maatalous.....	24
6. Yhteenveto ja päätelmiä.....	25
Loppusanat.....	28

Saatesanat

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Baltian maiden maatalouden ongelmia, orastavaa perheviljelmätaloutta, tuotannon rationalisointia, ympäristö-ongelmia, tuotteiden markkinointia, viljelijöiden koulutuksen tilaa, maatalousneuvontaa, työllisyyttä jne. Raportin kirjoittajat ovat saaneet aineistoa ja tämän päivän tietoutta eturivin asiantuntijoilta kustakin maasta. Lisäksi kirjoittajilla on ollut mahdollista vierailta useamman kerran näissä maissa ja tavata käytännön viljelijöitä sekä eri erikoisalojen asiantuntijoita. Käytettävissä on ollut myös kirjallista lähdeaineistoa.

Baltian tasavaltojen maataloutta koskeva selvitys on yksi pieni askel kehityksessä kohti tuottavaa ja kannattavaa maataloutta ja elintarviketeollisuutta. Tutkimuksen tämän vaiheen ensisijoinen tarkoituksena on ollut yhteistyössä Baltian maiden asiantuntijoiden kanssa:

-kartoittaa maatalouden nykytilaa Baltian maissa, erityisesti keskittyen tärkeimpiin ja ajankohtaisimpiin ongelmiin

-tuoda esille osa-alueita joilla nykytilanteessa olisi tehtävä yksityiskohtaisempaa tutkimusta ja suunnittelua

-yrittää vaikuttaa siihen, että kussakin Baltian maassa kiirehdittäisiin maatalouspolitiikan linjoja koskevia suunnitelmia ja päätöksiä

Tutkimuksessa esitetyt kommentit koskevat useassa kohdin kaikkia maita yhteisesti siitä huolimatta, että maataloudella kussakin maassa on omia erikoispiirteitä.

Maatalouden kehittäminen edellyttää kussakin maassa voimakkaita valtiovallan toimenpiteitä. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei maatalous Baltian maissa eikä muissakaan Euroopan maatalousmaissa tule toimeen ilman valtion väliintuloa. Baltian maissa vallitsee tilapäiseksi katsottava suhteellisen alhainen hinta- ja kustannustaso, mikä on antanut virheellisen kuvan maatalouden todellisesta kilpailukyvystä kansainvälisillä markkinoilla. Maataloutta on toisaalta suojattava ulkomaiselta kilpailulta tullien ja muiden rajoitusten avulla ja toisaalta maataloutta ja elintarviketeollisuutta on tuettava monin eri tavoin. Tutkimusodot riippuvat siitä, mitä maatalouden tavoitteita poliittiset päättäjät pitävät tärkeinä.

Viljelijöiden omat järjestöt voivat tietenkin myös vaikuttaa asioiden kulkuun. Tähän saakka viljelijöiden järjestöjen esittämät maatalousohjelmat ovat olleet puutteellisia ja vaikeaselkoisia. Viljelijöiden järjestöiltä voidaan

odottaa selkeitä maatalouspoliittisia ehdotuksia ja vaatimuksia. Esimerkkinä maatalouspoliittisista tavoitteista voidaan mainita:

- Valtakunnan omavaraisuus tärkeimpien maataloustuotteiden suhteen.
- Maatalousväestön tulotason kohottaminen sellaiselle tasolle, että maanviljely ammattina kiinnostaa ja maaseutu säilyy asuttuna.
- Tilakoon ja yleensä maatalouden rakenteen kehittäminen sellaiselle tasolle, että se luo pohjan rationaaliselle maataloudelle.

Valtiovalta kussakin maassa voi ohjata maataloutta toivottuun suuntaan mm. seuraavin toimenpitein:

- Maataloustuotantoa ohjataan hintoja säännöstelemällä ja maksamalla hintatukea.
- Ulkomaisten maataloustuotteiden tuontia voidaan rajoittaa tullien, tuontilupien ja tuontimaksujen avulla.
- Tukimuotoina tulevat kyseeseen erilaiset suoraan pinta-alaan, eläinmäärään jne. kohdistuvat tukimuodot. Tuet voivat olla riippuvaisia tilakoosta, viljelijän tulotasosta, viljelijän iästä, alueellisesta sijainnista jne.
- Epäsuorat tukimuodot, esim. maatalousneuvonnan ja opetuksen järjestäminen.
- Tärkeänä hankkeiden käynnistäjänä nähdään rahoitustuki, joka voi olla valtion avustusta tai halpakorkoista lainaa tai korkotukea maatalouden investointeihin.
- Merkittävä tukimuoto on alueellisten hankkeiden kuten valtaojituksen, salaajituksen, maanjakotoimenpiteiden, maatalousteiden rakentamisen ym. järjestäminen ja tukeminen valtion toimesta.

Tässä yhteydessä on korostettava, että maatalouden ohjaaminen edellyttää poliittista päätöstä, yhteisen maatalousohjelman hyväksymistä. Jokainen maa tekee tässä omat ohjelmansa omien tavoitteidensa ja lähtökohtiensa mukaisesti.

Elinkeinon kehittämistä, tukien tarpeen määrittämistä ja oikeaa kohdentamista varten päättäjillä tulee olla riittävästi oikeaa tietoa olevista oloista. Tämän vuoksi on välttämätöntä pyrkiä selvittämään viljelijöiden nykyinen

tulotaso ja tulo muodostus. Selvityksen voi tehdä asiaan perehtynyt tutkimuslaitos tai konsultti. Toimenpiteet edellyttävät maatalouden tietopohjan kiireellistä laajentamista ja maatalouskirjanpito toiminnan kehittämistä.

Kirjoittajat esittävät kiitoksensa kaikille niille lukuisille henkilöille, jotka tavalla tai toisella ovat auttaneet tämän työn kulkua. Erityisesti haluamme kiittää seuraavia asiantuntijoita:

-Johtaja Arvydas Kuodys ja johtaja B. Kuzulis sekä tutkija Albina Aleksiene Liettuan maatalousekonomian laitokselta.

-Johtaja Antanas Sileika Liettuan maanparannusinstituutista.

-Johtaja Andris Miglavs ja tri Visvaldis Pirksts Latvian maatalousekonomian laitokselta.

-Johtaja Mati Sepp Viron maatalousekonomian laitokselta.

-Erikoistutkija Ants Laansalu Viron maatalousministeriöstä.

-Tarton piirin maataloustuottajien (Tartu Talunike Liit) edustajat.

1.2.1995.

Matias Torvela

J.Saavalainen

Jaan Kivistik

1. Johdanto

1.1. Maatalous Baltian maissa ennen sotaa

Baltian maat olivat ennen toista maailmansotaa, ts. 1930-luvun lopulla monessa suhteessa varsin kehittyneitä maita. Myös maatalous oli hyvällä eurooppalaisella tasolla niin tuotantomenetelmien, koneellistumisasteen kuin tuotannon tason suhteen.

Maatilat olivat pääasiassa yksityisomistuksessa, tilakoko vaihteli parin hehtaarin palstoista yli tuhannen hehtaarin tiloihin. Yli puolet maatalousmaasta kuului kuitenkin alle 30 ha:n yksityistiloille.

Esimerkiksi Liettuasta vietiin 1930-luvun lopussa vehnää, ruista, ohraa, kauraa ja pellavaa. Kotieläintuotteista vietiin eläviä kotieläimiä, lihaa ja lihatuotteita, voita ja kananmunia. Suurimpia ostajia olivat Englanti, Saksa, Venäjä, Alankomaat ja Tšekkoslovakia. Maataloustuotteiden vienti oli silloin noin 80 % maan koko viennin arvosta.

Maatalouden tila muissa Baltian maissa oli 1930-luvulla suunnilleen samalla tasolla kuin Liettuassa. Sato- ja tuotostasot olivat samalla tasolla kuin Suomessa ja muissa naapurimaissa.

1.2. Neuvostovallan aika

Kesäkuussa 1940 Neuvostoliitto liitti itseensä Baltian maat. Maatalousmaa valtiollistettiin ja kollektivisointi suoritettiin loppuun vuoteen 1949 mennessä. Tämä merkitsi valtavaa muutosta koko yhteiskuntarakenteessa. Kollektiivien tuotantosuunta määriteltiin koko Neuvostoliiton intressejä silmälläpitäen. Runsaat neljäkymmentä vuotta jatkunut kollektivisointi ohjasi tuotantotoiminnan kehitystä väkijäisesti usein myös väärään suuntaan kussakin maassa. Valtiovallan ohjauksessa ollut maataloustuotanto ei voinut kehittyä vapaasti luontaisten edellytysten pohjalta. Maatalouden keskusjohdon alaisuudessa kunkin maan ja suurtilan oli sopeutettava tuotanto Neuvostoliiton etujen ja tavoitteiden mukaisesti. On luonnollista, että vielä tänäkin päivänä näissä maissa tunnetaan selvää vastenmielisyyttä tämänlaisiin tavoitteisiin ja suunnitteluun nähden.

1.3. Maatalouden muutokset Baltian maissa neuvostovallan jälkeen

Yhteistä Baltian maiden maataloudelle ja koko kansantaloudelle on tätä päivänä käynnissä oleva voimakas rakennemuutos. Neuvostoliiton hajoa-

misen ja Baltian maiden uuden itsenäistymisen yhteydessä alkanut kollektiivisoinnin purkaminen on muuttamassa koko tuotantorakennetta näissä maissa. Maatalouden ja maataloudessa työskentelevän väestön on sopeuduttava tähän yleiseen kehitykseen. Markkinatalouden yleistyminen ja vapaa yrittäminen ovat nyt luonteenomaisia myös maatalouden harjoittamisessa. Viljelijäväestön kaksi sukupolvea opettelee yritystoimintaa omissa yrityksissä ja maatiloilla.

Kollektiiviaikana kehitystä haittasi merkittävästi täysi eristäytyminen naapurimaista. Tänä päivänä maatalouden ja elintarviketeollisuuden on lähdeävä liikkeelle suhteellisen alhaiselta tasolta verrattuna naapurimaiden tilanteeseen.

2. Maatalouden tilanne Baltian maissa tänään

2.1. Maatalouden ongelmat

Maatalouden suurimmat ongelmat kaikissa Baltian maissa liittyvät maareformiin. Periaatteessa maa pyritään luovuttamaan sen entisille omistajille. Reformin toteuttaminen edellyttää laajaa lainsäädäntöä tällä alueella. Yksistään entisen omistajan löytäminen on eräissä tapauksissa ollut ongelmallista. Maareformia koskevat lait ja muut säädökset ovat viivästyneet liian pitkään. On tapahtunut myös virheellisyyksiä maan takaisinantoprosessissa. Viljelijät eivät saa tilaa tai maatalousmaata täysin vastikkeetta, joskin hinnan määrittäminen ja mahdollinen periminen näyttää jäävän myöhäisempään vaiheeseen. Takaisinsaatuojen tilojen hinta näyttää muodostuvan liian alhaiseksi, mikä on edesauttamassa keinottelua myöhemmin.

Maatalouden kehitys liittyy läheisesti koko valtakunnan ja maaseudun kehitykseen. Yleisesti pelätään työttömyyden kasvua maaseudulla. Epäterveenä piirteenä pidetään myös sitä, ettei osa nuorista halua työskennellä maatalouden parissa ja yleensä maaseudulla. Positiivista kehitystä hidastavat epäedulliset tuotteiden ja tarvikkeiden hintasuhteet. Maatalouskoneita on vaikeasti saatavissa ja toisaalta viljelijöillä on vaikeuksia rahoittaa ostoja. Vaikeudet eivät koske yksin koneita vaan yleensä kaikkia tuotantotarvikkeita.

Viljelijät ovat epävarmoja maatalouden tulevasta kehityksestä. Tämä vaikuttaa viljelijöiden haluun investoida maatalouteen, kuten rakennuksiin, koneisiin ja muihin tuotantotarvikkeisiin. Eri poliittisilla ryhmittymillä on erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä maatalouselinkeinon kehittämi-

sestä.

2.2. Maataloudelle asetetut tavoitteet

Baltian maissa maatalouden yleisenä tavoitteena nähdään omavarainen maatalous. Käytännössä tuotetaan omaa kulutusta vastaavasti leipäviljaa, rehuviljaa, kotieläintuotteita, hedelmiä, juureksia ja vihanneksia. Luonnollisesti maahan on tuotava mm. riisiä, samoin kuin ns. etelän hedelmiä.

Edellä mainittu maatalouden tavoite pitää sisällään, että eräitä tuotteita voidaan myös viedä maasta riippuen markkinatilanteesta. Kaikissa Baltian maissa seurataan mielenkiinnolla maataloustuotteiden maailmankaupan kehitystä sekä Euroopan Unionin laajuutta ja vaiheita. Tuotanto pyritään sopeuttamaan myös nämä ulkoiset seikat huomioonottaen.

Maatalouden tavoitteet eri Baltian maissa ovat pääosiltaan yhteneväisiä. Tavoitteiden joukossa mainitaan, että viljelijöiden tulotason tulisi olla riittävän korkea, ts. sen tulisi olla suunnilleen samalla tasolla kuin muillakin väestöryhmillä. Viljelijöiden tulotason seuraaminen on vaikeaa siksi, ettei ole riittävästi kirjanpitoon perustuvaa maatalouden kannattavuuden ja viljelijöiden tulotason seurantaa.

Maatalouden kehittämisen tulisi tapahtua rinnan koko maaseudun kehittämisen kanssa. Tämä liittyy läheisesti työllisyyden hoitoon koko maaseudulla. Maataloutta palvelevan tarviketuotannon ja tuotteiden jalostustoiminnan samoin kuin markkinoinnin tulisi kehittyä rinnan maatalouden perustuotannon kanssa. Aikaisemmin valtiojohtoinen talous esti luonnollisen kehityksen Baltiassa, mikä vinoutti tuotantorakennetta. Maatalous on monessa suhteessa hidasliikkeistä ja vie oman aikansa ennen kuin päästään toivottuun tulokseen.

2.3. Maatalouspoliittiset keinot

Kaikissa Baltian maissa työskennellään maatalouspoliittisten kehittämisohjelmien laatimisessa. Tämä on epäilemättä tärkeä väline maataloutta kehitettäessä. Useat maatalouspoliittiset keinot vaativat valtion varoja, joten maatalouden kehittäminen edellyttää poliittista tahtoa ja yksimielisyyttä. Tätä ei aina näytä olevan riittävästi, mikä hidastaa erityisesti ohjelmien laatimista ja toteuttamista.

Maareformin toteuttaminen ja sen loppuunsaattaminen on ehdottomasti

keskeisellä sijalla kunkin maan kehitysohjelmassa. Maatalouspoliittisen ohjelman tulisi olla riittävän selkeä ja se tulisi saattaa viljelijöiden tietoon. Viljelijöiden ja kaikkien maatalouden parissa työskentelevien usko maatalouteen tulisi palauttaa. Kotimaisten toimenpiteiden lisäksi tulevaisuudessa tulisi kehittää myös ulkomaan kauppaa Venäjän ja entisten itäryhmän maiden kanssa. Samoin tulisi kehittää yhteyksiä länsimaiden markkinoille.

Tuotteiden ja tarvikkeiden hintasuhteet eivät ole oikeassa suhteessa. Viljelijöiden toimeentulon turvaamiseksi tarvitaan nykyistä tehokkaampia tulonseurantajärjestelmiä, jotka ovat perustana hintapoliittisille toimenpiteille. Viljelijät tarvitsevat myös riittävää valtiovallan tukea. Tehokkain keino antaa valtion tukea on edullisten lainojen järjestäminen maataloudelle.

Ulkomaan kauppaa kehitettäessä on tärkeää riittävä kotimaan markkinoiden suojele ja mahdollisen viennin edistäminen ja tukeminen. Kotimaan- ja ulkomaankaupan organisaatioita tulisi kehittää nykyisestään.

Baltian maissa kansalaisten sosiaaliturva on puutteellinen ja tämä koskee myös maatalousväestöä. Eläkejärjestelmien ja muiden sosiaalisten toimenpiteiden kehittäminen kaikissa Baltian maissa on kiireellinen tehtävä.

Maataloushallinnossa ja -tutkimuksessa kaivataan päteviä henkilöitä, joten talousalan, yleensä maatalousalan koulutukseen ja erityisesti tutkija- ja johtajakoulutukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Monet virkamiehet ja tutkijat ovat jo olleetkin ulkomailla opiskelemassa.

2.4. Maatalouden rakenne

Baltian maissa maataloustuotanto jakaantuu isojen tilojen ja perheiden hallussa olevien tilojen ja palstojen kesken. Tilastointitapa eri maissa vaihtelee ja vertailukelpoisten lukujen saamiseksi on tilakokojen esittämisessä rajoituttu kolmeen ryhmään:

1. Yksityispalstat 1 - 3 ha. (household plots, private auxiliary/subsidiary farms)
2. Perheviljelmät alle 40-50 ha.
3. Suuret maatalousyksiköt, joilla on palkkatyövoimaa (State farms, state owned farms, private large farms, partnership farms, statutory farms)

companies, private companies).

VIROSSA maatalousmaa jakaantuu seuraavasti:

luokka	Kpl	1000 ha	%	Keskikoko, ha
1	200 000	348	33	2
2	10 000	182	17	18
3	1000	527	50	520

Vuonna 1994 Virossa oli maatalousmaata viljelyksessä 1,1 milj. hehtaaria. Laitumia oli 244 000 hehtaaria ja metsämaata 821 000 hehtaaria. Hedelmien ja marjojen viljelyssä oli 13 000 hehtaaria.

Pienet yksityispaikat tuottivat vihanneksista 51 %, perunoista 61 % sekä hedelmistä ja marjoista 82 %. Perheviljelmillä tuotettiin vihanneksista 37 %, perunoista 23 %, viljasta 27 %, maidosta 9 %, lihasta 3 % ja vain 2 % kananmunista.

Edellä esitetyt luvut osoittavat, että kokonaistuotannosta varsinaisten perheviljelmien osuus on pieni. Sen sijaan pienten yksityisten viljelypaikojen merkitys maataloustuotannossa on edelleen yllättävän suuri, samoin suurten tilojen osuus.

Virossa onkin suhtauduttu eräillä tahoilla kriittisesti suurten tilojen jakamiseen pieniksi perheviljelmiksi. On luonnollista, että kolhoosit entisessä muodossaan eivät ole nykytilanteessa onnistunut ratkaisu, mutta suuria tiloja voi hoitaa osakeyhtiöiden tai muiden erilaisten yhtymien muodossa. Kuitenkin on selvää, että tulevaisuudessa Virossa perheviljelmien merkitys kasvaa.

LATVIASSA suurtiloilla (erilaiset yhtymät ja valtion omistamat, yrittäjille vuokratut tilat) on myös huomattava osa tuotannosta, Latviassa perheviljelmien merkitys on suurempi kuin Virossa. Seuraavassa on esitetty eri tilaryhmien osuus koko peltoalasta (3,0 milj. ha) sekä tilojen keskikoko:

luokka	Kpl	1000 ha	%	Keskikoko, ha
1	228 000	794	28	3
2	58 000	1.110	38	19
3	900	974	34	1100

Eri tilaryhmät Latviassa tuottavat tärkeimpiä maataloustuotteita seuraavasti:

	Perheviljelmät	Yksityispalstat
Vilja	35 %	27 %
Sokerijuurikas	16 %	47 %
Peruna	28 %	65 %
Liha	16 %	37 %
Maito	24 %	42 %
Kananmunat	7 %	20 %
Vihannesviljely	18 %	75 %

Latviassa perheviljelmät ja yksityispalstat tuottavat viljasta, sokerijuurikkaista ja maidosta noin kaksi kolmannesta. Perunoista ja vihanneksista tuotetaan näillä tiloilla yli 90 % ja kananmunista runsas neljännes.

Latvian perheviljelmät (mukaan lukien yksityispalstat) ovat vastanneet merkittävästä tuotannon osasta. Maareformi on alentanut maataloustuotantoa tilapäisesti. Latviassa todetaan, että suurtilojen jakaminen pieniin perheviljelmiin on ollut väistämätöntä yksistään historiallisista ja poliittisista syistä.

LIETTUASSA peltoalasta (3.0 milj. ha) noin 27 % eli 875 000 ha kuuluu tällä hetkellä perheviljelmille, joiden keskipinta-ala on vähän alle 9 ha. Eri-laisten yhtymien peltoala on noin 1.400.000 ha eli 43 % koko peltoalasta. Maareformin aikana muodostettiin myös lukuisia 2-3 hehtaarin palstoja.

Perheviljelmät tuottavat 9% kaikesta lihasta, 11 % maidosta, 1,4 % kananmunista, 35 % viljasta, 48 % perunoista ja 29 % sokerijuurikkaista. Myös Liettuassa suurten tilojen pirstominen pieniksi perheviljelmiksi on aiheuttanut positiivisesta kehityksestä huolimatta myös paljon ongelmia ja kritiikkiä.

Baltian maissa tällä hetkellä on perheviljelmien osuus tuotannosta vielä pieni, yksityispalstoilla on huomattava merkitys samoin kuin erilaisilla suurtiloilla. Täten maatalouden kehittäminen toistaiseksi ei ole suinkaan yksin perheviljelmien kehittämistä, vaikka yksityispalstatkin luettaisiin osa-aikaisiksi perheviljelmiksi.

2.5. Maatalouden omavaraisuus

Leipäviljan tuotannosta voidaan määrällisesti mainita, että Liettuassa ja Virossa jo nykyinen leipäviljan tuotanto riittää normaalioloissa kotimaiseen

kulutukseen. Latviassa omavaraisuus leipäviljassa voidaan saavuttaa arvioiden mukaan jo vuonna 1995, mikäli viljelijät pitävät viljan tuotantoa kannattavana.

Rehuviljaa tuotetaan kaikissa Baltian maissa määrällisesti suunnilleen omaa tarvetta vastaavasti. Valkuaisrehujen tuotantoa on lisättävä kaikissa maissa. Siihen on olemassa hyvät mahdollisuudet, sillä peltoalaa on riittävästi.

2.6. Maataloustuotteiden laatu ja vienti

Huolimatta siitä, että Baltian maiden maataloudessa pyritään omavaraisuuteen, on pidettävä mahdollisena myös ylijäämätuotteiden mahdollista vientiä. Esimerkiksi Virossa arvioidaan, että 3-5 vuoden kuluessa maasta on mahdollisuus viedä ruista, ohraa ja kauraa. Virossa ollaan myös valmiita jatkamaan perinteitä viemällä maasta kotieläintuotteita kuten juustoa, voita, maitojauhetta ja mahdollisesti myös kulutusmaitoa. Kulutusmaitoa ja maidon tuoretuotteita olisi kaiketi mahdollista viedä Pietariin, samoin myös naudan- ja sianlihaa. Taloudellinen maataloustuotteiden vienti tulee lähivuosina kohtaamaan vaikeuksia.

Latvian ja Liettuan vientinäkömät ovat suunnilleen samat kuin Virossa. Latvialaisten vientituotteina mainitaan ruis, siemenperunat, hillot ja kasvismehut, eräät hedelmät ja marjat. Latviassa korostetaan erityisesti tarvetta sellaiseen tutkimustyöhön, joka liittyy kansainväliseen kauppaan ja sen vapauttamiseen.

Tuotannon luontaiset edellytykset Baltian maissa ovat verraten edulliset, lähes keskieurooppalaista tasoa. Sato- ja tuotantotaso on näissä maissa tällä hetkellä kuitenkin yllättävän alhainen. Lehmien keskituotos esimerkiksi on vain 2700 - 3300 kg vuodessa ja keskimääräinen viljasato noin 1700 - 1900 kg/ha. Tuotantokapasiteettia on siten runsaasti käyttämättä. Kestää vain muutaman vuoden, mikäli kehitys jatkuu suotuisana, kun sadot ja tuotokset lähentelevät naapurimaiden tasoa. Tämä edellyttää lannoituksen järjestelyä ja rehutilouden hoitoa. Myös peltojen kuivatus ja kastelu on saatava kuntoon.

Käytännössä tämä kehitys tarkoittaa, että syntyy selvää maataloustuotteiden vientitarvetta. Kun myös kustannustaso nousee jatkuvasti ja sekin lähentelee naapurimaiden tasoa, tulee maataloustuotteiden vienti kohtaamaan vaikeuksia. Kilpailu kansainvälisillä markkinoilla kasvaa ei vain hintoihin vaan myös laatuun nähden. Pelkästään tästä syystä on

kiinnitettävä erityistä huomiota tuotteiden ja elintarvikkeiden laadun kehittämiseen. Tuotteiden laadun parantaminen ei liityksin maatalouden perustuotantoon vaan myös ja erityisesti elintarvikkeiden jalostusteollisuuteen. Baltian maissa on hyvät edellytykset tuottaa korkeatasoisia elintarvikkeita. Tämä edellyttää myös tuotantotekniikan, varastoinnin ja elintarviketuotannon kehittämistä ja nykyaikaistamista. Myös torjunta-aineiden käyttö on pidettävä kurissa lisäämällä alaa koskevaa tutkimusta ja neuvontaa.

3. Perheviljelmäpolitiikka

3.1. Perheviljelmien taloudellinen koko

Perheviljelmien tavoitteellinen taloudellinen koko on usein tilakohtainen kysymys. Seriippuu tilan tuotantosuunnasta, perheen koosta, koneellistamisen tasosta, tulotasovaatimuksesta jne. Jos viljelijäperheen jäsenillä on töitä tilan ulkopuolella puhutaan osa-aikaisesta viljelystä. Seuraavassa tarkastellaan perheviljelmän kokoja olettaen, että tilalta saadaan lähes täydyöllisyys ja pääasiallinen toimeentulo koko perheelle. Mikäli tilalla on erikoistuttu vain viljan, juurikasvien ja muiden kasvien viljelyyn, talvikautena maatalous ei luonnollisesti tarjoa täyttä työllisyyttä. Pohjoismaissa on totuttu siihen, että perheviljelmään kuuluu tietty metsäala, josta saadaan merkittävä tulonlisä. Baltian maissa perheviljelmään kuuluu metsää vain muutama hehtaari tai ei lainkaan. Viljelijöillä voi olla sivuansioita, mutta niistä ei ole täsmällisiä tietoja olemassa.

Etenkin Liettuassa työttömyys maaseudulla koetaan todelliseksi ongelmaksi. Seuraavassa esitetyt *tavoitteelliset* perheviljelmäkokoot eivät perustu perusteelliseen tutkimukseen, mutta antanevat kuitenkin karkean kuvan siitä, minkäkokoisia perheviljelmien optimitalouksessa tulisi olla.

Perheviljelmän taloudellinen koko Viron olosuhteissa.

	Peltoala	Eläinten luku
Maidon tuotanto	40-50 ha	30 kpl
Naudanlihan tuotanto	60 ha	100 kpl
Sianlihan tuotanto	40 ha	500 kpl
Viljan tuotanto	100 - 150 ha	
Kananmunien tuotanto	2 ha	30 000 kpl (koneellistettu)
Kananmunien tuotanto	40 ha	300 kpl (ei koneellistettu)
Puutarhatila	10 ha	
Sekamuotoinen tuotanto	2-20 ha	

Kananmunien ja sianlihan tuotanto voidaan järjestää myös siten, että pääosa rehuista saadaan tilan ulkopuolelta; tällöin oman pellon tarve on vähäinen. Virossa samoin kuin muissakin Baltian maissa tuotantoa harjoitetaan myös pienillä yksityispaikoilla, joilla tuotannossa on tällä hetkellä huomattava merkitys.

LATVIAN osalta ei ole käytettävissä perheviljelmien taloudellista kokoa koskevia arvioita. Latviassa perheviljelmien tila tällä hetkellä on hyvin vaihteleva. Osa niistä on juuri perustamisvaiheessa. Tuotantoon liittyy myös epävarmuutta, mikä on alentanut tuotantoa. Perheviljelmien erityisenä ongelmana on maksuvalmius. Viljelijät eivät pysty palkkaamaan apu-työvoimaa. Tuotteiden myynnistä saatavat rahatulot viivästyvät kohtuuttoman kauan. Edelleen korostetaan koncellistamiseen liittyviä ongelmia.

On esitetty, että Latviassa tulisi säilyttää myös tietty määrä valtion tiloja mallitiloina, joita käytettäisiin koe- ja tutkimustehtäviin. Vuoteen 1940 saakka Latviassa oli valtion tiloja, joiden pinta-ala oli 500-800 ha ja suurimmat niistä olivat yli 1500 ha. Mm. viljan satotaso näillä tiloilla oli korkeampi kuin perheviljelmillä. Mainittakoon, että eräät poliitikoista peräti vierastavat maatalouden yhteydessä sanaa "valtio".

LIETTUASSA perheviljelmien taloudellinen koko nähdään suunnilleen samana kuin Virossa.

Perheviljelmien taloudellinen koko Liettuassa

	Peltoala	Eläinten luku
Maidon ja naudanlihan tuotanto	40-60 ha	30 lehmää + nuori karja
Sianlihan tuotanto	50-80 ha	300 eläintä
Viljan tuotanto	150-250 ha	
Sekatuotanto	30-50 ha	

Osa-aikaviljelyä pidetään myönteisenä ilmiönä Liettuassa. Se lisää työllisyyttä maaseudulla ja nostaa viljelijöiden elintasoja. Liettuassa suhtaudutaan positiivisesti yhtymien ja valtion omistamiin suurtiloihin. Tässä yhteydessä esitetään, että jäljellä olevat valtion tilat tulisi säilyttää. Muiden vielä toimivien suurtilojen tulevaisuus tulee riippumaan yleisestä taloudellisesta tilanteesta ja viljelijöiden mielipiteistä ja halusta.

Nykyiset perheviljelmat Baltiassa ovat kaikissa tuotantosuunnissa selvästi pienempiä kuin optimaaliset perheviljelmäkoot. Vastaisuudessa perustettavien perheviljelmien tulisi olla selvästi suurempia kuin nykyiset.

3.2. Viljelijöiden tulotaso

Viljelijöiden toimeentulon ja tulotason arvosteleminen ja seuraaminen edellyttävät riittävää laskentatointia ja tiloilla pidettävää kirjanpitoa. Tulotason seuraamiseen tarvittavia tietolähteitä Baltian maista ei ole tänä päivänä tyydyttävästi käytettävissä. Tähän olisi saatava pikaista korjausta.

Missään Baltian maassa ei viljelijöiden toimeentuloa tällä hetkellä pidetä riittävänä verrattuna muiden väestöryhmien tulotasoon. Tästä aiheutuu monia kielteisiä seuraamuksia. Maatalouden kannattavuutta voidaan parantaa tuotantoa tehostamalla ja rationalisoimalla. Etenkin tässä kehitysvaiheessa valtion tuki maataloudelle on välttämätöntä. Tuki tulisi antaa siinä muodossa, että se edistää yleisesti maatalouden kehitystä.

Latvialaiset asiantuntijat esittävät, että tässä vaiheessa voitaisiin parantaa viljelijöiden asemaa nostamalla maataloustuotteiden hintoja, lisäämällä maatalouden valtiolta saamaa tukea ja suurentamalla tilakokoa. Samoin edullisen luoton saanti olisi välttämätöntä. Esitetään, että maatalouden saaman luoton korkotason tulisi olla 3-5 % yli vuotuisen inflaation. Etenkin pienten tilojen on mahdollista nostaa sato- ja tuotostasoa ja tätä kautta parantaa maataloudesta saatua tulosta. Tämä edellyttää mm. lannoitteiden käytön lisäystä ja riittävää rehujen saantia.

Viljelijöiden toimeentuloa Liettuassa voitaisiin asiantuntijoiden mukaan nostaa seuraavilla tärkeysjärjestyksessä esitetyillä toimenpiteillä: 1. suurentamalla tilakokoa, 2. paremman teknologian käyttöönotolla, 3. nostamalla maataloustuotteiden hintoja ja 4. lisäämällä maatalouden saamaa valtion tukea.

Tämän kirjoittajilla on ollut mahdollisuus vierailla sekä eräillä suurilla tiloilla että vastaperustetuilla perheviljelmillä. On helppoa yhtyä siihen, ettei viljelijöiden taloudellinen tila ole tyydyttävä. Jotta taloudellisen tuloksen kehitystä voidaan seurata, se edellyttää kirjanpitoon perustuvia tietoja. Toivoa sopii, että käynnistetty maatalouskirjanpito Baltian maissa kehittyisi mahdollisimman nopeasti. Tulotasoa voidaan nostaa jonkun verran valtion tukea lisäämällä tässä kehityksen alkuvaiheessa. Kuitenkin pysyvä tilanteen korjaaminen edellyttää myös edellä mainittua maataloustuotannon jatkuvaa rationalisointia.

4. Tuotannon rationalisointi

4.1. Perusparannukset

Lähtökohtana maatalouden perusparannusten suunnittelulle ovat selkeät maanomistusolot. Tilojen rajojen täytyy olla selvillä ja merkittyinä sekä maastoon että karttoihin. Maanomistuksen tulee olla rekisteröity. Maatila täytyy voida ostaa, myydä ja kiinnittää. Maareformin toteutuminen on siis aivan olennaisen tärkeä edellytys maatalouden uudistuksille. Kaikissa Baltian maissa maanomistusolot ovat tällä hetkellä vielä sekavat, mikä hidastaa tuotannon rationalisointia.

Perusparannukset on toteutettava ennakkoon tehdyn suunnitelman mukaan. Perusparannukset on asetettava tärkeysjärjestykseen, niille on laadittava omat suunnitelmat, aikataulu ja kustannusarvio. Samalla on selvitettävä myös viljelijän omat rahoitusmahdollisuudet ja ulkopuolisen rahan tarve.

Alkuvaiheessa on laadittava tilan talous- ja tuotantosuunnitelma, jossa ennakoidaan maatilan talouteen vaikuttavat tekijät, tuotot, tuotantopanokset ja muut tekijät. Samalla laaditaan mahdollisten lainojen takaisinmaksun aikataulu.

Maatalouden tärkein perusparannus on peruskuivatus (valtaojitus) ja siihen perustuva tilakohtainen paikalliskuivatus (salaojitus). Työ edellyttää asiantuntijan käyttöä kuivatussuunnitelman laatimiseksi.

Toinen tärkeä perusparannus on maaperätutkimukseen perustuva viljavuuskartoitus ja sen perusteella laadittu lannoitusuunnitelma. Työ edellyttää asiantuntevan maatutkimuslaboratorion palvelusten käyttöä.

Maataloustuotannossa tarvittavat koneet hankitaan maatilan maksukyvyyn puitteissa. Koneiden hankintajärjestys on etukäteen suunniteltava. Koneel-listamissuunnitelma on osa koko talouden suunnitelmaa.

Tuotantorakennukset ovat merkittävä investointikohde perusparannusten ohella. Asiantuntijoiden käyttö on välttämätöntä, jotta talous- ja asuinrakennukset voidaan rakentaa tilan ja perheen tarpeiden mukaan. On vältettävä liian kalliiden rakennusten rakentamista.

Edellä esitettyjen lisäksi maatilalla on useita muita suunnittelua ja rahoitusta vaativia perusparannuksia kuten esimerkiksi:

- vesi- ja viemäröintikysymykset
- tilustiet
- pihasuunnittelu
- ympäristön suojelu.

Edellä on useaan otteeseen viitattu suunnittelun tarpeeseen. Maatalous tarvitsee alalle erikoistuneita asiantuntijoita, joilta viljelijät voivat saada tarvitsemansa suunnitelmat:

- tuotannon suunnitteluun
- rahoitukseen ja maksuvalmiuteen
- perusparannuksiin
- tuotteiden markkinointiin ja
- viljelijöiden ammattitaidon kohottamiseen.

Viljelijöiden ammattikoulutus on välttämätön osa kehitystä. Lyhyiden kurssien avulla voidaan viljelijöiden tietämyksen tasoa parhaiten kiireellisesti parantaa.

4.2. Tilakohtaiset ongelmat

Maatalouden myönteinen kehitys edellyttää Baltian maissa tuotannon rationalisointia. Tämä tarkoittaa tuotantovälineiden käytön tehostamista ja tätä kautta tuotantokustannusten alentamista. Tuotantomenetelmien kehittäminen ja viljelijöiden tieto-taitotason nostaminen ovat oleellinen osa rationalisointia.

Käytännön rationalisointitoimina LATVIASSA esitetään, että rakennusten ja koneiden käyttöä voidaan tehostaa nykyisestäään. Rakennukset ja koneet perheviljelmillä ovat useassa tapauksessa peräisin aikaisemmilta suurtiloilta. Suuria vanhoja talousrakennuksia on yleensä vaikea käyttää tehokkaasti. Vanhat rakennukset vaativat paljon ihmistyötä. Myös vanhojen koneiden käytössä on ongelmia; ne ovat liian suuria ja painavia, myös varaosia on vaikea saada. Lannoitteiden käyttöä voidaan nykyisestäään tehostaa. Eräissä tapauksissa on vaikea saada lannoitteita riittävästi; myös viljelijöillä on puutteelliset tiedot lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytöstä. Kotieläinten rehujen ravintokomponentit eivät ole aina oikeassa suhteessa; yleensä on puute valkuaisrikkaista rehuista. Omalla tilalla on lähes aina mahdollisuus lisätä valkuaisrehujen tuotantoa. Tällaisia kasveja ovat öljykasvit ja palkokasvit.

Peltojen kasvukunto on useilla seuduilla LATVIASSA puutteellinen ja

tämä johtuu osaksi kuivatuksen heikosta tasosta. Vuonna 1993 yli 60 % maan pelloista oli salaojitettu, mutta ojituksen laatu ei ole tyydyttävä. Ojituksen heikko kunto johtuu tavallisesti työ- tai materiaalivirheistä.

LIETTUASSA kiinnitetään huomiota myös talousrakennusten taloudelliseen käyttöön. Suuria rakennuksia voisivat viljelijät käyttää enemmän yhteisesti ja yhdessä muiden alojen yrittäjien kanssa. Olemassaolevien koneasemien koneita voisivat yksityisviljelijät käyttää nykyistä enemmän. Lannoitteiden käyttöä voitaisiin tehostaa oikealla annostuksella. Valkuaisrikkaita rehuja on mahdollisuus tuottaa maassa enemmän; tähän suuntaan tuotantoa ollaan kehittämässä.

VIROSSA korostetaan myös, että vanhoja ja suuria talousrakennuksia on vaikea käyttää ja niiden käyttö edellyttäisi nykyaikaisen teknologian sijoittamista rakennuksiin. Tämä tulee kuitenkin kalliiksi. Suurten ja painavien koneiden käyttö pienillä tiloilla on vaikeaa, mutta niitä voitaisiin käyttää enemmän koneasemilla. Virossakin lannoitteiden ja ostorehujen käyttöä voidaan tehostaa. Yleensä se tarkoittaa käytön lisäystä ja lannoituksessa oikeaa N:P:K-suhdetta. Viron pelloista on salaojitettu n. 600 000 ha. Ojitukset ovat osin huonokuntoisia ja tarvitsisivat kunnossapitoa ja uusimista.

Ongelmakohtina Baltian maissa voidaan pitää vanhoja ja suuria talousrakennuksia ja koneita. Lannoitteiden ja rehujen tuotantoon, kauppaan ja käyttöön tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tämä tulisi ottaa huomioon jo opetuksessa ja neuvonnassa.

Liikuttaessa maaseudulla Baltiassa aikaisin keväällä näyttää siltä, että myös peruskuivatuksessa on puutteita. Myös salaojitusta ja sadetusta kaivataan. Vanhojen salaojien kunnostus olisi kiireellinen tehtävä. Mm. tässä työssä Suomesta olisi saatavissa tieto-taitoa. Viljelijöillä on myös tiedon puutetta tuotannon suunnittelussa ja toteuttamisessa. Riittävien taloudellisten laskelmien teko tiloilla on vielä puutteellista. Kirjanpito-toimintaan ja suunnitelmien tekoon tiloilla on kiireellisesti saatava parannusta aikaan. On suorastaan ironista, että näissä maissa, joissa vallitsi ennen suunnitelmatalous, on puutetta suunnittelun asiantuntijoista. Tuotteiden markkinoinnissa ja varastoinnissa on myös selviä puutteita olemassa. Tuotteiden keräilyä ja muita markkinointisysteemejä tulee kehittää kussakin maassa.

4.3. Maatalousneuvonta ja viljelijöiden koulutus

Viljelijöiden koulutustasolla ja maatalouden neuvonnalla on keskeinen

sija maatalouden kehittämässä. Pitkään jatkuneella kollektiivitaloudella Baltiassa on ollut voimakas vaikutus viljelijöiden omaksumiin tapoihin ja menetelmiin tuotannossa. Työnjohto- ja tilanhoidotehtävissä kollektiivinaikana työskennelleet ovat saaneet verraten hyvän maataloudellisen ammattillisen peruskoulutuksen. Puutetta on markkinatalouden tarvitsemista hallinto- ja talousasiantuntijoista.

Viljelijöiden koulutustaso LATVIASSA tällä hetkellä on asiantuntijoiden mukaan hyvin vaihteleva. Osa viljelijöistä työskenteli ennen nykyistä maa-reformia agronomeina, kasvinviljelyn asiantuntijoina, eläinlääkäreinä, insinööreinä, ekonomisteina jne ja täten he ovat eri maatalousalojen ammattilaisia. Osa viljelijöistä on hankkinut eri tavoin perustietoja myös nykyaikaisesta maataloudesta. Tänä päivänä on myös ryhmä viljelijöitä, jotka ovat lähtöisin teollisuudesta, palveluammateista ja muista kaupunkiammateista ja heidän tietonsa käytännön maataloudesta ovat varsin puutteelliset. Vast'ikään perustetun neuvontajärjestön asiantuntijoita on jossain määrin käytettävissä maan eri osissa.

LIETTUASSA arvioidaan, että pienten tilojen viljelijöiden tiedon taso on samalla tasolla kuin 1940-luvulla. Suurempien tilojen viljelijöillä on maataloudellista tietoa, mutta se yleensä koskee jotain erikoisalaa. Erityisesti viljelijöiltä puuttuu riittävää tietoutta tilanhoidosta ja markkinoinnista. Kasvinviljelyä, kotieläintaloutta ja koneistusta koskevaa neuvontaa on aika hyvin saatavissa. Sitä vastoin on erityistä puutetta lainopillisesta ja taloudellisesta neuvonnasta.

VIROSSA korkeakouluopetus maatalouspuolella ja muu maatalousopetus on keskittynyt kasvinviljelyyn, kotieläintalouteen ja koneteknologiaan. Tällä hetkellä pyritään lisäämään markkinointia ja maatalousekonomiaa koskevaa opetusta kaikilla tasoilla. Myös Virossa maatalousneuvonta on muotoutumisvaiheessa ja se kohdistuu lähinnä tuotantoteknisiin kysymyksiin kasvi- ja eläintuotannossa. Talousneuvonta täälläkin on vasta alkuvaiheessa; ensin on koulutettava päteviä talouskonsulentteja.

Baltian maissa pyritään kehittämään opetusta kaikilla tasoilla siten, että se palvelisi entistä paremmin myös perhevilmätaloutta. Maatalousneuvonnassa on suurin puute asiantuntijoista maatalousekonomian, markkinoinnin ja juridiikan aloilla.

4.4. Maankuivatus

Liian korkealla olevan pohjaveden pinnan alentaminen viljelysmaalla on välttämätöntä monestakin syystä. Kuivatus on tarpeen jo pelkästään

maan kantavuuden lisäämiseksi niin, että maatalouskoneet pystyvät siellä liikkumaan. Kuivatuksella saadaan myös maan rakenne suotuisaksi kasveille. Ilman toimivaa kuivatusta ei maataloutta voi kannattavasti harjoittaa. Kuivatustöiden kokonaistarpeen arvioimiseksi olisi tehtävä valtakunnallinen viljelysmaiden kuivatustilatutkimus. Sen toteuttaminen riippuu olemassaolevista resursseista. Parhaiten työ voisi onnistua maataloushallinnon piiriorganisaatiota hyväksi käyttäen. Työn voi tehdä myös ulkopuolinen konsultti.

Tilatasolla kuivatustarpeen voi määrittää alan asiantuntija. Peruskuivatushankkeet, (ts. valtaojitus) ovat useasti niin laajoja, että ne koskevat useita tiloja, joskus hyvinkin suuria alueita ja vaativat toteutuakseen viranomaisten toimia. Peruskuivatushankkeiden toteuttaminen edellyttää myös toimivaa vesilainsäädäntöä.

Jos peruskuivatus on riittävä, voidaan tilatasolla huolehtia salaojituksesta joko rakentamalla uusia salaojia tai kunnostamalla vanhoja. Myös tähän suunnitteluun ja toteuttamiseen tarvitaan ammattihenkilöitä. Salaojitus toteutetaan taloudellisimmion etukäteen kartalle laaditun suunnitelman pohjalta. Suunnitelmassa on otettava huomioon maalajien vedenläpäisevyys, maastomuodot sekä viljeltävien kasvien tarvitsema kuivatus. Varsinainen salaojityö toteutetaan nykyisin erikoiskoneiden ja koneen mukana kulkevien ammattimiesten avulla.

5. Muita maataloustuotantoon liittyviä tekijöitä

5.1. Ympäristön suojele

Useat Baltian maiden maatalousasiantuntijat ovat sitä mieltä, että maatalous on vähäinen saastuttaja suhteessa teollisuuden aiheuttamaan saastumiseen. Erityisesti Virossa viitataan aikaisemmin Neuvostoliiton armeijan aiheuttamiin tuhoihin. Eräillä alueilla teollisuus on aiheuttanut lähes korvaamattomia vahinkoja. Viljelijöillä on tosin tietoutta ympäristön suojelusta, mutta käytännön tasolla on vielä paljon tehtävää. Eräs ympäristömyönteinen keino olisi luonnonmukaisen viljelyn lisääminen. Kaikissa Baltian maissa ollaan sitä mieltä, että ympäristön suojeleluun on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Ympäristön suojelusta aiheutuu luonnollisesti myös kustannuksia. Olisi sovitettava selkeästi, mitkä tahot ottavat osaa kustannuksiin.

Tämän kirjoittajien käsityksen mukaan ympäristön suojele Baltian

maissa maatalousalueilla on lähes tyydyttävällä tasolla, joskin asiaan liittyvää valistustyötä on edelleen jatkettava. Sitä vastoin keskisuuren ja suurteollisuuden päästöt ovat usein aivan liian suuria.

5.2. Maatalouden rahoitus

Baltian maiden maatalous vaatii tässä kehitysvaiheessa suuria investointeja. Maataloudesta saatavat tulot puolestaan tässä tilanteessa ovat yllättävän pieniä, mikä vaikeuttaa suurempia investointeja, vaikka oltaisiinkin valmiita tinkimään perheen yksitysesestä kulutuksesta.

Kaikkien Baltian maiden asiantuntijat ovat sitä mieltä, että maatalous kaipaa pitkäaikaisia ja halpakorkoisia lainoja. Lainoja tarvitaan paitsi itse maatalousmaan ostoon myös rakennusten uusimiseen, eläinten ostoon ja koneistukseen. Usealla tilalla kaivataan myös lyhytaikaista luottoa lannoitteiden ja rehujen hankintaan. Keskustellessa viljelijöiden kanssa he toivovat selkeää maatalouden kehittämistä ja lainoitusta koskevaa lainsäädäntöä. Voimakas inflaatio, suhteettoman korkea korkotaso ja epävarmuus maatalouden kehittämisessä pelottavat viljelijöitä ottamaan suurehkoja lainamääriä ja muita riskejä.

5.3. Maataloutta palveleva teollisuus

Kollektiivitalouden aikana koko raskas teollisuus oli valtion hoidossa. Pienteollisuus ja maatalouden palvelutoiminta kuuluivat taas osuustoimintatiloille, valtion tiloille ja erityisille agroservice-yhtymille. Tänä päivänä moni maataloutta palveleva pieni ja keskisuuri teollisuus ja palvelutoiminta pyritään ainakin osaksi yksityistämään.

LATVIAN useat asiantuntijat ovat sitä mieltä, että maataloutta palvelevan teollisuuden omistus pohjaa tulisi tarkistaa. Riippuen teollisuuden haarasta eri omistajaryhmien tulisi omistaa teollisuutta ja palvelutoimintaa seuraavasti:

-valtio	0 - 40 %
-viljelijät	10 - 70 %
-muut	0 - 80 %

Käytännössä tämä merkitsee sitä, että viljelijöiden, osuustoiminnan ja yhteisyritysten osuutta olisi lisättävä. Valtio hyväksytään myös keskisuuren teollisuuden omistajaksi. VIROSSA esitetään näkemyksiä, että valtion

hallussa oleva kemian teollisuus ja koneteollisuus tulisi tulevaisuudessa yksityistää. Sitä vastoin prosessiteollisuus, mukaan lukien myös rehuteollisuus, tulisi säilyttää maataloudellisten yhtymien omistuksessa. LIETTUASSA mainittiin, että tuottajien osuuskuntien tulisi saada hallintaansa osa maataloutta palvelevasta teollisuudesta.

5.4. Maataloustuotteiden varastointi ja markkinointi

Ennen toista maailmansotaa maataloustuotteiden varastoinnista ja markkinoinnista aina ulkomaankauppaa myöten vastasivat VIROSSA maataloudelliset osuustoimintaliikkeet. Varastointi ja markkinointi tulisi hoitaa jatkossakin samalta pohjalta. Suurilla tiloilla on määrällisesti paljonkin varastotilaa, mutta ne eivät useinkaan ole käyttökelpoisia, joten nykyaikaisia varastotiloja tulisi rakentaa lisää. Tuotteiden keräilyä tiloilta tulisi kehittää nykyisestäään osuustoiminnan avulla.

LIETTUASSA esitetään, että nykyiset varastotilat ovat myös määrällisesti riittäviä, joskin ne vaativat kunnostamista ja nykyaikaistamista. Maataloustuotteiden ja -tarvikkeiden markkinoinnin tulisi tapahtua enenevässä määrin viljelijöiden osuustoiminnallisten ja muiden yhteisten yritysten avulla.

Näyttää siltä, että viljelijöillä ja niillä, jotka toimivat maatalousalalla LATVIASSA on pieni osuus tuotteiden ja tarvikkeiden markkinoinnissa, ts. viljelijät ovat riippuvaisia kauppiaista, tarvikkeiden maahantuojaista ja valmistajista. Viljelijöiden omien liikkeiden osuutta kaupan alalla tulisi lisätä. Maataloustuotteiden, kuten lihan ja viljan varastot ovat yleensä asianmukaisia Latviassa. Sitä vastoin ongelmana on varastoida mm. perunoita, vihanneksia ja marjoja.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yleensä varastotilaa maataloustuotteille Baltiassa on määrällisesti lähes riittävästi, joskin nykyaikaisista varastoista on puutetta. Sekä markkinoinnissa että varastoinnissa tunnetaan tarvetta lisätä viljelijöiden määräysvaltaa, mikä voitaisiin toteuttaa lisäämällä osuustoimintaa ja muita yhteisyritysmuotoja.

5.5. Työllisyys ja maatalous

Maataloudella on tärkeä merkitys työllisyyden hoidossa LATVIASSA. 1990-luvun alussa maatalous työllisti kaikista työllisistä noin 15 %. Vuonna 1992 työllisten määrä koko kansantaloudessa aleni arviolta 4.5 %, vastaavasti maatalouden osuus kaikista työllisistä kasvoi tasolle 18 %. Latviassa korostetaan, että huomattava osa väestöstä, jotka työskentelevät teollisuuden, kaupan, ym. aloilla, ovat monin tavoin läheisessä yhteydessä

maatalouteen ja suorastaan riippuvaisia maataloudesta ja päinvastoin.

VIROSSA maatalouden parissa työskentelee noin 8 % koko maan työllisestä työvoimasta. Maatalouden alalla arvioidaan työttömyyden olevan korkeampi kuin muilla aloilla. Neuvostovallan aikana työttömyys oli niin Virossa kuin muissakin tasavalloissa tuntematon käsite. Siirtyminen markkinatalouteen on tuonut mukanaan työttömyyden. Virallisen tilaston mukaan työttömyys Virossa on vain 2 -3 % keskimäärin, maaseudulla se on korkeampi, 5 - 6 %. Käytännössä on eräillä alueilla todettu korkeampia työttömyyslukuja, jopa 25 - 30 %.

Myös LIETTUASSA maataloudella on huomattava merkitys työllisyyden hoidossa. Tällä hetkellä noin yksi kuudesosa väestöstä saa toimeentulonsa maatalouden palveluksessa. Lähiajan kehityksestä voidaan todeta, että maatalous ei voi enenevässä määrässä työllistää, päinvastoin maatalousväestön määrä laskee hitaasti. Maatalous työllistää välillisesti myös siten, että elintarviketeollisuus, maataloutta palveleva kauppa ja muu palvelutoiminta työllistävät huomattavan määrän ihmisiä. Tämä koskee jokaista Baltian maata.

Maatalous tulee jatkossakin olemaan keskeisellä sijalla eri Baltian maiden kansantaloudessa. Maatalouden kehittymisellä tulee sen tähden olemaan ratkaiseva vaikutus maiden työllisyyden hoidossa ja koko talouskehityksessä.

6. Yhteenveto ja päätelmiä

Maatalouden tavoitteena Baltian maissa on pyrkiä nopeuttamaan maatalouden rakenteen kehittymistä, mikä on edellytys maataloustuotannon normalisoitumiselle. Maataloustuotannon tulee perustua vapaaseen yritystoimintaan ja vapaaseen kilpailuun ei yksin perheviljelmillä vaan myös suurtiloilla. Maatalouden rakennetta kehitettäessä eräänä päämääränä on elinkelpoisten perheviljelmien perustaminen, joskin kuhunkin maahan tulee jättää myös suuria tiloja, joiden omistus- ja hallintamuoto voi vaihdella osakeyhtiöistä erilaisiin vapaamuotoisempiin yhtiöihin, kuten on jo tapahtunutkin. Suurtilat tulisi hyväksyä osaksi Baltian maataloutta. Näyttää siltä, että myös ns. yksityisillä palstoilla tulee säilymään oma osansa maiden elintarviketuotannossa. Tähän on totuttu kussakin maassa ja se on selvä tulonlisiä suurelle joukolle perheitä.

Maataloustuotannon ja elintarviketeollisuuden tavoitteena on tyydyttää kussakin maassa lähinnä oman maan tarve. Tuotantotavoitteen tulisi olla tosin joustava jotta se sallisi myös eräiden tuotteiden vientiä ja sellaisten erikoistuotteiden tuontia, joihin omassa maassa ei ole tuotannon luontaisia edellytyksiä. Toinen tärkeä tavoite on taata viljelijöiden riittävä toimeentulo muihin väestöryhmiin verrattuna. Maaseudun riittävää asutusta pidetään

myös tavoittelemisen arvoisena. Myös ympäristön suojelu tänä päivänä nähdään entistä tärkeämpänä.

Maatalouden kehitystä tässä vaiheessa voidaan auttaa mm. valtion tuen turvin. Yhteiskunnan myöntämää rahoitusta on kuitenkin rajoitetusti saatavissa. Maatalouden kehittymisen tulee perustua kuitenkin tuotannon rationalisointiin. Tämä edellyttää mm. kuivatuksen ja kastelun järjestelyä sekä koneiden ja rakennusten taloudellista käyttöä. Lannoitukseen ja eläinten ruokintaan on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota.

Tavoitteisiin pääseminen maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa tarvitsee tuekseen aktiivista ja määrätietoista maatalouspolitiikkaa. Maatalouspolitiikkaan tulisi liittyä läheisesti alaa koskeva opetus, tutkimus ja neuvonta. Näitä toimintoja on kehitettävä rinnan käytännöllisen maatalouspolitiikan kanssa. Maatalouspoliittisten keinojen kartoitus edellyttää kussakin maassa selvän ja eteenpäintähtäävän maatalouspoliittisen ohjelman luomista ja sen toteuttamista. Ohjelman taakse tulisi saada riittävästi poliittista hyväksymistä. Viljelijöiden järjestöiltä odotetaan myös selvempiä ohjelmatoivomuksia.

VIROSSA korostetaan maatalousministeriön ja maataloudellisten virastojen tärkeyttä maatalouden ohjaamisessa. Ennen kaikkea olisi saatava lisää maatalousalan asiantuntemusta maatalousalan virastoihin. Toimintaa maatalouspuolella on hidastanut riittävän yksimielisyyden puute parlamentin ja hallituksen piirissä maatalouden pääkysymyksissä. Päätöksenteko ministeriöissä kestää liian kauan; osasyynä tähän voi olla henkilöstöresurssien puute ja tottumattomuus asioiden hoitamisessa. Virossa koetaan myös yleisesti suunnittelun puutetta valtakunnallisella ja alueellisella tasolla. Tässä murrosvaiheessa ei ole voitu siirtyä edellisestä suunnitelmataloudesta todelliseen markkinatalouden edellyttämiin suunnitelmiin. Tällä alalla on myös koulutuksen puutetta. Mainitaanpa myös palkkojen alhaisuus valtion virastoihin. Virossa ja muissakin Baltian maissa perustilastot ovat puutteellisia, mikä hidastaa ja heikentää päätöksentekoa. Virossa maatalousalan päätöksenteko on liiaksi keskitettyä.

LATVIASSA maataloutta koskeva suunnittelu ja päätöksenteko keskuhallinnossa tapahtuu liian monella taholla. Maataloutta koskevan päätöksenteon uudelleenorganisoinnista on tehty tosin ehdotuksia parlamentille. Päätöksenteko on myös liiaksi keskitettyä ja paikallisilla viranomaisilla ei ole riittävästi päätösvaltaa. Myös Latviassa on liiaksi muistissa aikaisemmat ylhäältä päin tulevat ohjeet ja tutkimukseen perustuvaan päätöksentekoon ollaan tottumattomia. Voimassa olevissa laeissa ja säännöksissä on vielä liian kaavamaisia ja vanhentuneita ohjeita päätöksenteon pohjaksi. Käytäntö osoittaa, ettei päätöksentekojärjestelmää ole saatu riittävän demokraattiseksi. Vielä tänä päivänä valtion monopolistiset elimet suorittavat sellaisia toimia ja tehtäviä, jotka kuuluisivat neuvonnalle, viljelijöiden omille

järjestöille, osuustoiminnalle jne.

Maatalouspolitiikan hoitoa ja täytäntöönpanoa LIETTUASSA voitaisiin tehostaa mm.seuraavin toimenpitein:

Maatalousministeriön ja maatalousviranomaisten tehtäviä voitaisiin tarkistaa vastaamaan tämän päivän vaatimuksia. Samalla voitaisiin tarkentaa myös ministeriön ja maatalousvirastojen organisaatioita. Maatalouspolitiikkaa suunniteltaessa voitaisiin käyttää hyväksi enemmän naapuri- maista saatavia kokemuksia. Asiantuntijoiden vaihtoa voitaisiin lisätä, tästä on jo nyt saatu hyviä kokemuksia. Olisi lisättävä tutkimukseen pohjautuvien tietojen käyttöä päätöksenteossa. Maassa tulisi kehittää myös tilastotuotantoa etenkin perheviljelmien, suurtilojen ja elintarvikealan yritysten kohdalla. Maatalousministeriön tulisi työskennellä läheisemmässä yhteistyössä tutkimuksen ja opetuksen kanssa. Samoin tiiviimpi yhteistyö vastaperustettujen osuustoimintajärjestöjen ja neuvontajärjestöjen kanssa olisi toivottavaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että maareformi ja koko maatalousrakenteen kehittäminen Baltian maissa on keskeisellä sijalla seuraavalla kymmen- vuotiskaudella. Seuraavassa on eräitä keskeisiä kommentteja:

-Oma selkeä maatalouspoliittinen ohjelma tulisi saada kuhunkin Baltian maahan.

-Kilpailu maatalouspuolella tulee jatkuvasti kiristymään kaikissa maissa, mikä edellyttää jatkuvaa tuotannon rationalisointia.

-Tuotannon rationalisointi edellyttää mm. peltojen kuivatuksen kuntoon- saattamista sekä rakennusten ja koneiden käytön tehostamista.

-Päämäärään pääseminen edellyttää tutkimuksen, neuvonnan ja opetuksen kehitystä ja hyväksikäyttöä.

-Maataloustuotteiden ulkomaankaupan ja Euroopan Unionin kehityksen seuranta on välttämätöntä. Hinta- ja kustannustaso Baltian maissa nousee jatkuvasti, mikä vaikeuttaa maataloustuotteiden vientiä.

-Itse viljelijä ja viljelijäperhe ovat keskeisellä sijalla maatalouselinkeinoa kehitettäessä, tieto-taitotason kohottaminen edellyttää kiinteää kontaktia opetukseen ja neuvontaan.

-Naapuri maissa (Suomi ja muut Skandinavian maat) saatuja kokemuksia tulisi käyttää entistä paremmin hyväksi.

Esimerkiksi Suomessa saatuja kokemuksia voitaisiin siirtää Baltian maihin. Tällaisina voidaan mainita mm. seuraavat:

-Viljelykasvien ja kotieläinjalostuksen tulokset.

-Kuivatuksen ja kastelun järjestelyt. Tähän voisi sisältyä urakoitsijoiden ja salaajatekniikkojen koulutus, kaivutekniikka, alan kirjallisuuden kääntä-

minen jne.

- Maatalouden yleisneuvonnan järjestäminen ja viljelijöiden kurssitus.
- Halpojen asuin- ja talousrakennusten rakentaminen.
- Taloussuunnitelmien laatiminen tiloille (ATK-pohjainen suunnittelu).
- Tuotteiden ja tarvikkeiden markkinointi.
- Maatalouden kirjanpito toiminnan ja yleensä tilastotoimen kehittäminen.
- Peltojen viljavuustutkimuksen järjestäminen.
- Viljelijöiden sivuansoiden mm. maatilamatkailun edistäminen jne.
- Viljelijöiden eläkejärjestelmän, lomituksen ja muiden sosiaalisten etuuksien kehittäminen.

Loppusanat

Tämä tutkimus on osoittanut, että Baltian maiden maataloudessa on paljon kehitettävää. Tapahtunut nopea rakenteellinen muutos on aiheuttanut monia ennalta arvaamattomia vaikeuksia. Kuitenkin Baltian maatalous on toipumassa ja kehittyä varmasti ajan mittaan naapurimaiden tasolle. Tämän kirjoittajien mielestä tutkimusta tulisi jatkaa ja keskittyä jatkossa selvittämään tarkemmin rajattuja ongelma-alueita.

Suomalaisin voimin voitaisiin kenties parhaiten olla mukana suunnittelemassa ja laatimassa erilaisia koulutusohjelmia, aina tutkijoista neuvojiin. Myös maanviljelijöiden tulorakenteen selvityksen ja maatilan taloussuunnittelun aloilla olisi jatkotutkimus ja jatkosuunnittelu hyvin perusteltua ja tarpeellista.

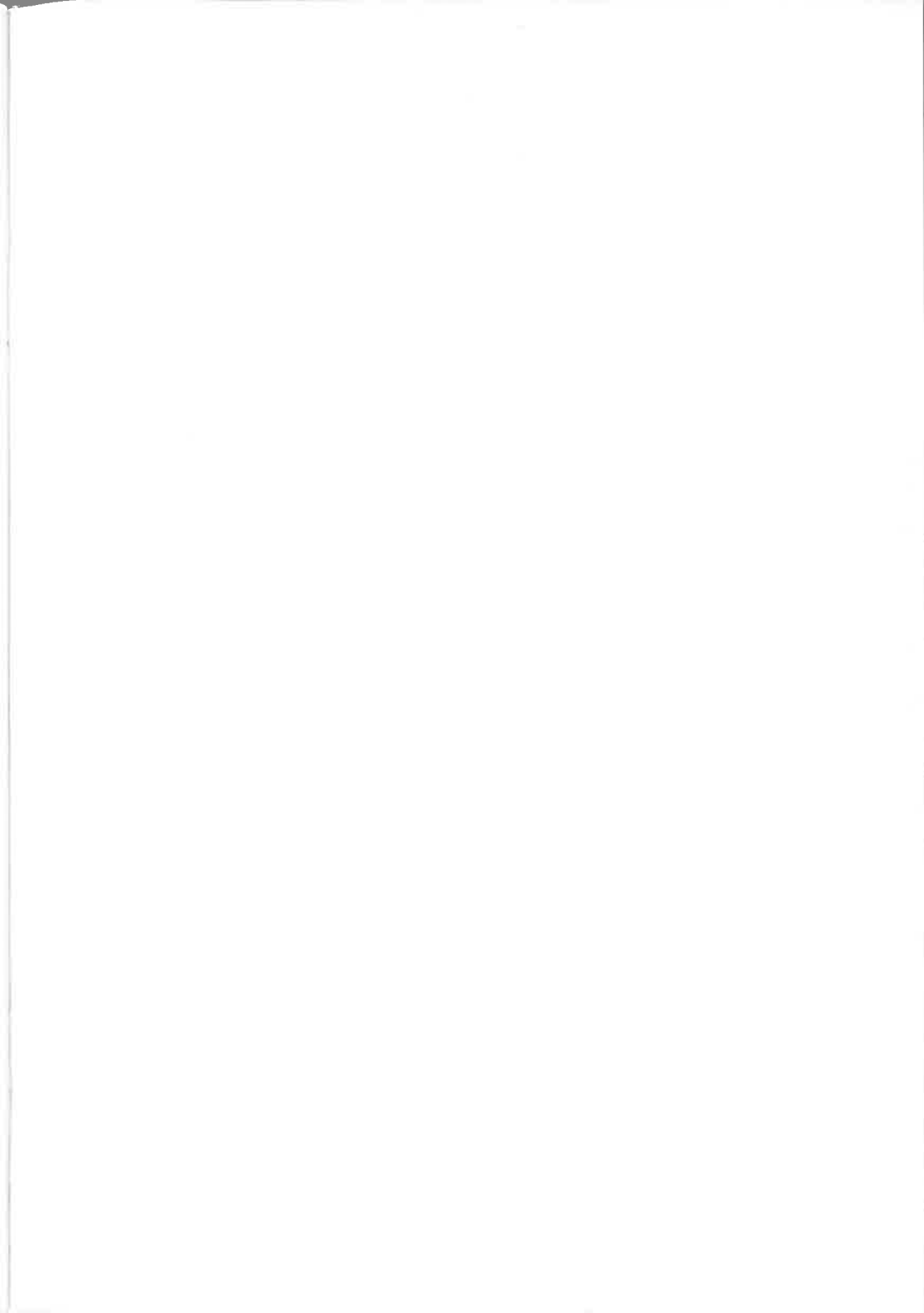
Maatalouden tärkeimmän peruserän, maankuivatuksen ja salaojituksen piirissä Baltian maissa riittää paljon selvitystyötä ja tekemistä. Jo pelkästään koulutustarpeen arvioiminen, koulutuksen ja kurssituksen suunnittelu ja toteuttaminen olisi rakentava aihe jatkotutkimukselle. Alan kirjallisuuden toimittaminen paikallisella kielellä olisi myös tarpeellinen ja mittava tehtävä. Kyseinen työ olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa. Lähialueyhteistyö tulee varmasti jatkumaan monin muodoin. Tutkimuskohteiden valinta pitää tehdä paikallisten tarpeiden mukaan ja hyvässä molemminpuolisessa yhteisymmärryksessä.

Aikaisemmin ilmestyneet

Salaojituksen tutkimusyhdistys ry:n tiedotteet:

- 1 Yhdistyksen toiminnasta ja otteita salaojitus tutkimuksesta (1987)
- 2 Salaojatutkimusta koskevia aiheita (1987)
- 3 Salaojituskoetoinnasta Ruotsissa ja salaojaputken ympärysa-
aineista (1987)
- 4 Salaojatutkimuksia vuosilta 1987...1988 (1988)
- 5 Kuivatusta ja kastelua koskevia tutkimuksia (1988)
- 6 Maan tiivistymisen tutkimisesta Ruotsissa ja salaojatutkimuksesta
Suomessa (1989)
- 7 Salaojaseminaari Osuuspankkiopistolla 27.9.1988 (1989)
- 8 Salaojituksen tavoiteohjelma, näkymiä vuoteen 2010 saakka
(1989)
- 9 Sievin salaojituspäivät 20.-21.9.1989 ja ajankohtaista asiaa ym
pärysaineista (1989)
- 10 Maaseudun ympäristöpäivä Laukaalla 20.3. ja Jokioisissa
26.3.1990 (1990)
- 11 Turve- ja kivennäismaiden vesitaloudesta sekä rautasaostuman
muodostumisesta (1990)
- 12 Salaojitusnäkymiä maailmalta (1990)
- 13 Kenttätutkimusmenetelmistä paineenalaisilla salaojitusalueilla
sekä Junkkarinjärven pengerrys (1991)
- 14 Myyräojituksesta (1991)
- 15 Zaitsevo - koekentän tuloksia (1992)
- 16 Säättosalaojitus - koekenttien perustaminen (1992)
- 17 Turvemaiden salaojituksesta ja suoto-ojituksesta
- 18 Säättosalaojitus - tutkimustuloksia vuosilta 1992-1993
- 19 Agriculture sector reform in the Baltic republics (1995)

SALAOJITUKSEN TUTKIMUSYHDISTYS RY
SIMONKATU 12 A 11
00100 HELSINKI
p. 90-694 21 00